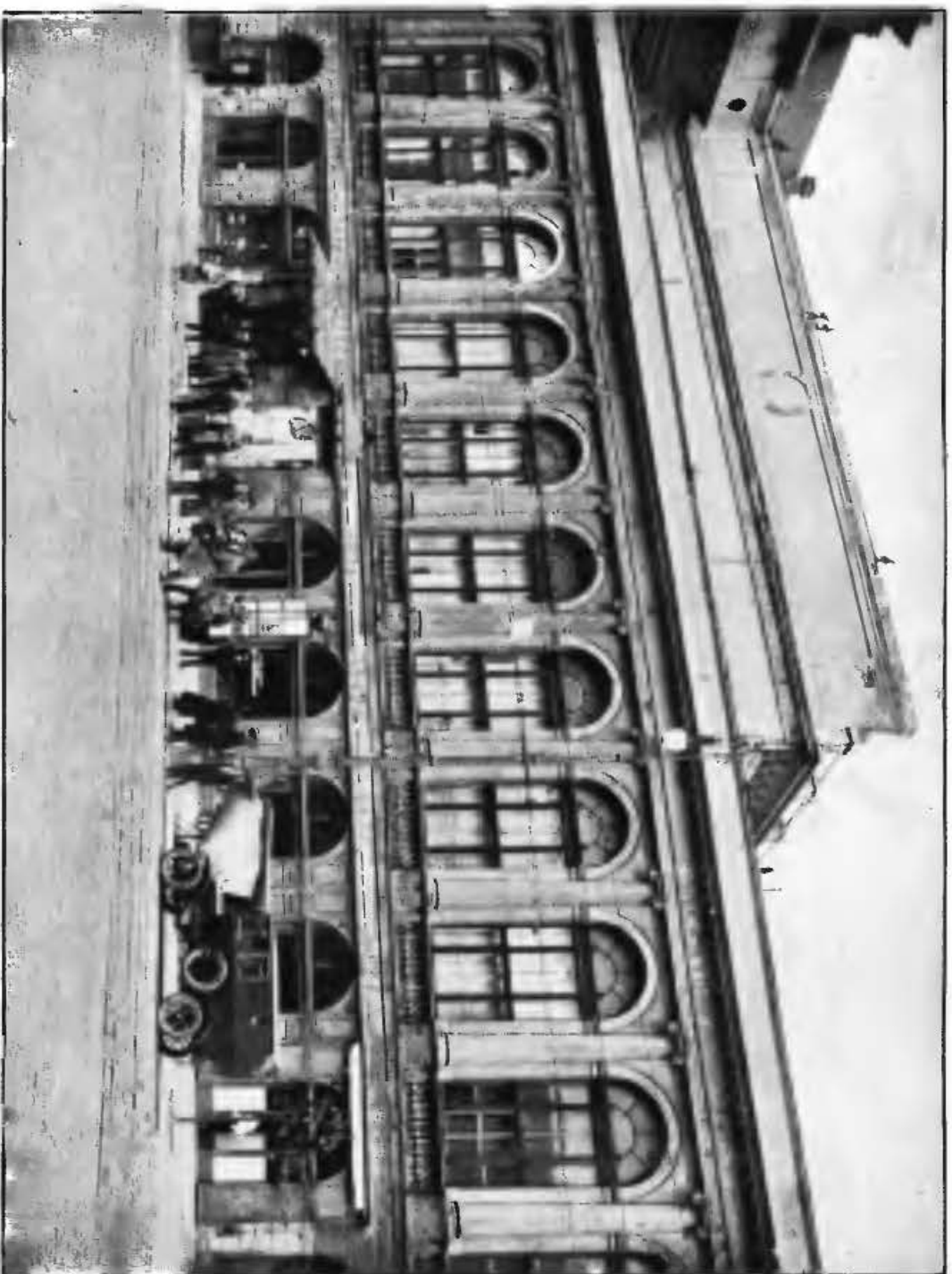

III c 14859

CH 34480

**MUZEUM PRZEMYSŁU I ROLNICTWA
W WARSZAWIE.**

Gmach Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, w Warszawie, Krakowskie Przedmieście 66.

M U Z E U M
PRZEMYSŁU I ROLNICTWA
W WARSZAWIE

1875 — 1929

WARSZAWA

1 9 2 9

*„Nie ten najlepszy i najgłośniejszy kto
mową lub pismem trafia do naszych uczuć
i wyobraźni, lecz ten kto najpożyteczniejszy,
kto zostawia po sobie rzeczywiście, dotykalne
skutki swej służby, swej dobrej woli, swo-
jego życia”.*

Stanisław Tarnowski.

MUZEUM PRZEMYSŁU i ROLNICTWA w WARSZAWIE.

W roku bieżącym upływa lat 54 od założenia Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. Powstałe w roku 1875 z inicjatywy Jana Tadeusza ks. Lubomirskiego, Józefa hr. Zamojskiego, Jakóba Natansona i Karola Dietricha, miało na celu rozbudzenie ruchu społeczno-ekonomicznego w kraju, a oparte na współpracy najwybitniejszych działaczy na polu ekonomicznem, przemysłowem i handlowem, rozwinęło w tym kierunku pożyteczną i owocną pracę pomimo, że, ustawa, przez władze rosyjskie narzucona, w najwyższym stopniu tę pracę utrudniała, hamując przeto rozwój instytucji.

Za podstawę finansową Muzeum posłużył kapitał ofiarowany przez założycieli, do których, oprócz wyżej wymienionych, należeli: Ludwik hr. Kasiński, Jan Berson, Jan Bloch, Władysław hr. Branicki, Pelagja hr. Branicka, Mieczysław Epstein, Leopold br. Kronenberg, Władysław br. Kronenberg, Wilhelm Rau, Henryk Reichman, Karol Scheibler, Feliks hr. Sobański, Karol Szlenkier, Aleksander Temler, Juliusz Wertheim, Stanisław Wołowski, Tomasz hr. Zamoyski i Jan Zawisza. Wybrali oni z pośród siebie złożony z 12 osób Komitet, na czele którego stanęli: Ludwik hr. Kasiński jako prezes, Feliks hr. Sobański i Jakób Natanson jako wiceprezesi; dyrektorem został b. dziekan i profesor Uniwersytetu Warszawskiego ś. p. Stanisław Przysański.

W ciągu pierwszych lat 10-ciu istnienia Komitet starał się wprowadzić w życie wszystko, do czego miał prawo na mocy ustawy. Bezwzględnie więc po jej zatwierdzeniu wynajęto lokal przy pl. Kasińskich i tutaj rozpoczęto gromadzić okazy, których w pierwszym roku zebrano się zgórą 2000, a jednocześnie przystąpiono do organizowania i innych oddziałów. Dzięki zabiegom i ofiarności Ludwika hr. Kasińskiego, który na ten cel poważną sumę ofiarował, nabyto od rządu rosyjskiego należące dawniej do klasztoru gmachy pobernardyńskie,

gdzie i obecnie Muzeum znajduje swe pomieszczenie, Gmachy te zostały przystosowane do użytku muzealnego, kupno ich jednak i przebudowa kosztowały wówczas przeszło 250,000 rb., pochłonęły więc nie tylko przeznaczone fundusze i ofiary, ale obciążyły instytucję poważnymi pożyczkami.

W pierwszym okresie działalności Muzeum, nabyto od profesora Napoleona Milicera, pracownię chemiczną, założoną wr. 1876, gdzie dokonywano rozbiorów w zakresie prac przemysłowo-rolniczych oraz zdrowia publicznego, udostępniono ją zarazem uczącej się młodzieży, czyniąc w ten sposób z tej pracowni jedyną w Warszawie placówkę polską, gdzie można było doskonalić się w nauce chemii. Dzięki materialnej pomocy barona W. Kronenberga, powstały przy Muzeum sale rysunkowe, mające za zadanie kształcenie w kierunku estetycznym młodzieży rzemieślniczej męskiej i żeńskiej, która w liczbie 2000 z nich korzystała. Sale te, ciesząc się wielkim powodzeniem, zawdzięczając ofierze H. i P. Wawelbergów, rozwinęły się, zostały zaopatrzone w rozmaite okazy, oraz w doskonałe wzory, zwłaszcza ornamentacyjne, i w r. 1892 przeistoczyły się w samoistną instytucję pod nazwą Muzeum Rzemiosł i Sztuki Stosowanej.

Uznając wielką doniosłość periodycznych wystaw dla celów popierania przemysłu i rzemiosł, Muzeum urządzało ich cały szereg; pierwsza z tych wystaw (wyrobów ślusarskich, szewskich i rymarskich) odbyła się w r. 1876; od tego czasu do roku 1896 zorganizowano 23 wystawy, a między innymi ogólną wystawę ogrodniczą, dzięki której, przez zbliżenie się wszystkich na tem polu pracujących, zawiązało się w roku 1899 samodzielnie Towarzystwo Ogrodnicze.

W roku 1880 założono, jedną z najpierwszych w Europie, stację oceny nasion, powierzając kierownictwo jej prof. Antoniemu Sempolowskiemu. Stacja ta oddaje i obecnie rolnictwu poważne usługi.

Z chwilą pozyskania własnej siedziby, Muzeum wstąpiło w nowy okres rozwoju. Przeniósłszy się tam w r. 1885, rozszerzyło przede wszystkim pracownię chemiczną, która stała się pewnego rodzaju szkołą, gdzie w miesiącach letnich urządzano kursy dla cukrowników. Ze względu na wielkie znaczenie przemysłu cukrowniczego dla naszego kraju, urządzano odczyty z tej dziedziny, połączone z doświadczeniami w pracowniach chemicznej i fizycznej, pozatem szereg odczytów z rozmaitych działów nauk ścisłych i stosowanych. Z inicjatywy ś. p. Bronisława Znatowicza, została przy Muzeum zorganizowana na stałe sekcja odczytowa, jako dział „Krzewienia Wiedzy i Oświaty“, skupiająca poważną liczbę ludzi i znajdująca żywy oddźwięk w społeczeństwie. W r. 1885, staraniem ś. p. Eugenjusza Dziewulskiego, przy współudzia-

le prof. Samuela Dicksteina, powstaje przy Muzeum Stacja Meteorologiczna pod kierownictwem Władysława Kwietniewskiego, w tymże czasie Pracownia Fizyczna, prowadzona od roku 1887—1895 przez Józefa Jerzego Boguskiego, która po przerwie na pewien czas swoich prac, wznowiła je w roku 1905. Dzięki ofiarności osób, rozumiejących potrzebę takiej pracowni, została ona szybko zaopatrzona w przyrządy i inne pomoce naukowe. Należy nadmienić, że stawiała w niej pierwsze kroki Marja Curie-Skłodowska.

W roku 1888 Komitet Muzeum, nabywszy prawo własności wyzerpanego wówczas wydawnictwa „Encyklopedji Rolniczej i Nauk z nią związek mających“ dokonał drugiego nakładu jego wydania pod tytułem „Encyklopedji Rolniczej“ w gruntownem opracowaniu.

Wzmocnienie sił materialnych narodu przez rozwój ekonomiczny, zjednoczenie pracy i dążeń jaknajszerszych warstw społeczeństwa ku zdobywaniu wiedzy we wszystkich jej kierunkach było zawsze zadaniem Muzeum, starało się więc ono pozyskać przede wszystkim najprzedniejsze siły, złożone z ludzi, odznaczających się wybitnym umysłem i poważnem stanowiskiem społecznem. Zdobyte w nowym statucie prawo otwierania zakładów naukowych rzemieślniczych i technicznych postawiło Muzeum w rzędzie pionierów na polu uprzemysłowienia i uspołecznienia kraju. W murach Muzeum znajdowały schronienie rozmaite stowarzyszenia, instytucje i wydawnictwa, mające za cel rozwój pracy społecznej, które ze strony Muzeum doznawały wszelkich ułatwień i udogodnień. Mieściły się tutaj: Oddział Warszawski najwyżej zatwierdz. popierania rosyjskiego przemysłu i handlu, wraz ze wszystkimi sekcjami, redakcje: „Wszechświata“, „Pamiętnika Fizjograficznego“, „Przeglądu Technicznego“, „Gazety Przemysłowo-Rzemieślniczej“, Wystawa prób i wzorów, Muzeum Rzemiosł i Sztuki Stosowanej, oraz Tow. Higieniczne założone w roku 1898, a w domu przy ulicy Składowej kursy piwowarstwa, wreszcie Centralne Laboratorium Cukrownicze, otworzone w roku 1889 i tamże pomieszczone, prócz tego, sale Muzeum służą dla odczytów i zebrań społeczno-oświatowych.

Pierwsze 25-lecie działalności Muzeum daje chlubne świadectwo o głębokiem pojęciu obowiązku i gorliwej pracy grona obywateli, które podjęło się utworzenia instytucji i wyteżyło starania o utrzymanie jej wśród ciężkich warunków politycznych, w czasach, gdy wszelkie tego rodzaju poczynania najsurowiej traktowane były. Okres między rokiem 1900 a 1915-ym zaznacza się stopniowym dalszym rozwojem Muzeum. Poczucie konieczności rozszerzenia zakresu prac odpowiednio do zmienionych warunków statutu, uzyskanie pewnych swobód

politycznych, pomoc finansowa społeczeństwa, przez dary i zapisy osób poszczególnych, dodawały bodźca do wzmożenia wysiłków w kierunku krzewienia wiedzy i różnych gałęzi umiejętności. Gdy tracono jednych zdolnych i wytrwałych kierowników, zyskiwano innych, którzy z równym poświęceniem i ofiarnością dawali pracę swoją dla dobra publicznego. Szereg działów, luźniej związanych z Muzeum, przetwarzają się w instytucje samodzielne, jak: Towarzystwo Higieniczne, Stowarzyszenie Techników i inne. Powstaje Pracownia Geologiczna, pod kierunkiem prof. Jana Lewińskiego, (obecnie Państwowy Instytut Geologiczny). W laboratorium analitycznym tej pracowni założonem w r. 1904, wykonano szereg badań, ogłoszonych drukiem. Pracownia ta zebrala i opracowała cenne kolekcje geologiczne, pomnażając w ten sposób zbiory przyrodnicze Muzeum. W r. 1902 powołano do życia Pracownię Gleboznawczą, pierwszą na ziemiach polskich pod kierunkiem prof. Sławomira Miklaszewskiego, prowadzoną przy współudziale Sekcji Rolniczej Warszawskiego Oddziału Popierania Przemysłu i Handlu; pracownia ta przeprowadziła szereg badań gleboznawczych w różnych okolicach kraju, a w r. 1909 przeszła do Centralnego T-wa Rolniczego.

Z inicjatywy Sekcji Rolnej Warsz. Oddziału T-wa Popierania Przemysłu i Handlu, utworzono przy Muzeum Stację Oceny Maszyn pod kierunkiem prof. Stefana Biedrzyckiego. Z powodu jednak, że zakład ten wymagał dużych nakładów, przekraczających siły finansowe Muzeum, prace rozpoczęte zostały przerwane w r. 1905; wznowiono je dopiero przed kilku laty w pracowni katedry mechaniki rolniczej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

W r. 1905 Muzeum zyskuje nową placówkę: jest nią pracownia Antropologiczna, jedyna wówczas w Polsce; będąca do r. 1911 pod kierunkiem prof. Kazimierza Stołyhwy, przejęta została przez Tow. Naukowe Warszawskie i wcielona do istniejącego przy tem towarzystwie Instytutu Bjologicznego.

W r. 1912 powstaje Instytut Przemysłu Fermentacyjnego i Bakterjologii Rolnej z połączenia się Pracowni Przemysłu Fer. i Bakt. Rolnej, przy Muzeum, pracowni Gorzelniczej Doświadczalnej Stowarzyszenia Pracowników Gorzelniczych i Wydziału Kontroli Gorzełń.

W zrozumieniu potrzeby podniesienia ogólnego i zawodowego wykształcenia rzemieślników i pracowników fabrycznych, Muzeum już w pierwszych latach swojego istnienia powzięło myśl otwarcia szkół zawodowych i na ten cel otrzymało za pośrednictwem Ludwika Natansona nabyty z ofiar dom przy ul. Składowej oraz legaty ś. p. Sierakowskiej, Zbyszewskiej i Pawła Czabana; wobec tego jednak, że władze rosyjskie odmawiały prawa prowadzenia takiej uczelni, dopiero w roku

1907, po 20-letnich staraniach uzyskano zatwierdzenie ustawy szkoły pod nazwą „Klas Rzemieślniczo-Przemysłowych“ z językiem wykładowym polskim. Uzyskano również pozwolenie otwierania przy tej szkole, stosownie do potrzeb, kursów specjalnych, jak: stolarskich, elektromonterskich, gorzelniczych, mleczarskich i t. p. Klasy Rzemieślniczo-Przemysłowe prowadzone były przez Muzeum przez lat 15 t. j. do r. 1923. Jako oddział klas rzemieślniczych otwarto w r. 1916 szkołę rzemieślniczą im. Leopolda Méyeta, przy szkole im. Konarskiego, Leszno 66; szkoła ta w r. 1919 przekazaną została magistratowi.

Z powstaniem Państwa polskiego, wobec otwierania przez magistrat szkół powszechnych, prowadzenie tego typu uczelni przez Muzeum stało się zbędne, wyłoniła się natomiast potrzeba szkół specjalnych i zawodowych kursów doszkalających.

Prowadzenie takich kursów datuje się od roku 1908, kiedy to z inicjatywy Koła Elektrotechników przy Stow. Techników i dzięki staraniom prof. Pożaryskiego otwarto najpierw kursy dla monterów-elektryków o 4-letnim programie. Pozatem, w latach 1910, 1911 i 1912 prowadzono kursy: dla monterów, obsługujących młocarnie parowe, dla mechaników wiejskich, od r. zaś 1916 — 9-cio tygodniowe, ietnie praktyczne kursy krawieckie i szewckie.

Wobec rozwoju i postępu rolnictwa w Polsce, w zaborze rosyjskim, odczuwano ogólnie brak wyższej uczelni rolniczej. Myśl stworzenia takiej uczelni poruszył ś. p. Władysław Kiślański, od r. 1906 prezes Muzeum, któremu, po wielu staraniach, udało się uzyskać od M-wa Przemysłu i Handlu w Petersburgu zatwierdzenie statutu „Kursów Rolniczo-Przemysłowych Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie“ i oto w szeregu nowych a pożytecznych placówek pod taką nazwą powstaje w r. 1911, jako szkoła średnia, właściwie wyższa uczelnia rolnicza. W krótkim czasie uzyskano fundusze i pomoce naukowe, zapewniające na lat parę egzystencję szkole. Kierunek jej powierzono prof. Józefowi Mikułowskiemu-Pomorskiemu.

Zawdzięczając hojnemu darowi Michała hr. Sobańskiego, nabyto jako teren doświadczalny, fol. Chylice i poczyniono starania o zebranie funduszków na budowę dla niej gmachu, na terytorjum Muzeum, plany te jednak zniweczył wybuch wojny. Kursy rolniczo-przemysłowe prowadzone były bez przerwy przez Muzeum, przez lat 8, t. j. do r. 1918. Dzięki staraniom obecnego Prezesa Muzeum, a ówczesnego Ministra Wyznań Relig. i Oświecenia Publicz. prof. Antoniego Ponikowskiego, zostały upaństwowione i istnieją obecnie jako Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego.

Długotrwała wojna wprowadziła społeczeństwo w pewnego rodzaju odrętwienie. Wpływ jej zaznaczył się zupełnym prawie zanikiem prac naukowych i oświatowych, oraz pomocy ze strony społeczeństwa. Było to naturalnem następstwem ciężkiego położenia kraju i objawem zwrócenia się ogółu ku zadaniom bardziej aktualnym. Pracownice naukowe i szkoły zawodowe Muzeum walczyły z ciężkim niedostatkiem. Ograniczywszy, jak tylko było można, wydatki i liczbę pracowników, przetrwały okres wojny jedynie dzięki rocznym zasiłkom ze strony Prezesa Komitetu Muzeum ś. p. Kiślańskiego. Na progu niepodległości państwowej Muzeum stanęło prawie bez żadnych podstaw materialnych umożliwiających mu dalsze istnienie, wobec groźby zatracenia dorobku kilkudziesięcioletniej pracy, na który składały się wysiłki kilku pokoleń.

Aby przetrwać ten okres przejściowy należało pozyskać dla instytucji świeże siły, opracować inny program, przystosować go do nowych warunków i w ogólnych zarysach nakreślić plan dalszych prac. Było to zadaniem trudnem wobec pogorszenia stanu materialnego instytucji, wywołanego przeciągającym się ogólnym kryzysem w kraju i spadkiem wartości walorów publicznych, w których Muzeum lokowało swoje kapitały. Na mocy nowego statutu, zatwierdzonego w r. 1925, ustalono stosunek Muzeum do pozostających pod jego patronatem zakładów, zapewniający im swobodny rozwój. Z końcem r. 1924, ustąpił ze stanowiska prezesa ś. p. Władysław Kiślański; na jego miejsce powołany został dr. Karol Szlenkier, po nim zaś w r. 1925 prof. Antoni Ponikowski, były premier, a w r. 1924 po zmarłym, pełnym zasług, dyrektorze Józefie Leskim — p. Stanisław Leśniowski, agronom, były dyrektor departamentu rolnego M-wa Rolnictwa. Dyrektorem administracyjnym został wieloletni wicedyrektor p. Leopold Janikowski. Po zakończeniu prac organizacyjnych i uporządkowaniu spraw finansowych, Muzeum zaczęło nanowo realizować swoje zadania społeczne. Pomimo, że w działalności ciał zbiorowych, taksamo jak w życiu jednostek, najmniej obfitym w owoce bywa stan wyczekiwania w okresie przejściowym, dało ono jeszcze raz dowody swej niespożytej żywotności, ani na chwilę nie ustając w pracy.

Gdy rzucimy okiem wstecz na półwiekowe przeszło istnienie i działalność Muzeum, musimy stwierdzić, że mimo nieraz bardzo trudnych warunków starało się ono nie zaniedbać nigdy żadnego z zadań, dla swojej działalności dostępnych, że biorąc inicjatywę w wielu ważnych sprawach, było zawsze rzecznikiem ich wobec władz, co było tem trudniejsze, że na Muzeum, jako na placówkę społeczną, podejrzliwe oko tych władz specjalnie się zwracało.

To też należy z wdzięcznością podnieść zasługi i uczcić tych, któ-

rzy w dziejach Muzeum wybitną, lub skromniejszą, lecz zawsze zaszczytną odegrali rolę, a przedewszystkiem złożyć hołd pamięci założycieli z Janem Tadeuszem księciem Lubomirskim na czele, z których Feliks hr. Sobański i Juliusz Wertheim przez ćwierć wieku służyli Muzeum pracą i ofiarnością, Jakóba Natansona, któremu między innemi zawdzięcza Muzeum wprowadzenie w życie pracowni naukowych, Stanisława Przystańskiego, pierwszego dyrektora, Ludwika hr. Krasieńskiego, który na stanowisku prezesa nie tylko 20 lat troskliwych usług, ale znaczny majątek instytucji ofiarował.

W licznych pocztach czcigodnych nazwisk należy umieścić barona W. Kronenberga, Stanisława Rotwanda, Ludwika Natansona, Napoleona Milicera, mecenasa Lucjana Wrotnowskiego, którzy w tym okresie wybitnie się zasłużyli Muzeum pracą i ofiarnością.

W skromnych ramach niniejszej książeczki niepodobna pomieścić wszystkich tych, co pomocą, radą, wiedzą swoją, lub mieniem przyczynili się do rozwoju i utrwalenia bytu Muzeum, było to już zaznaczone na innem miejscu. Wszystkim im należy się cześć głęboka.*)

W r. 1926 zmarł ś. p. Władysław Kiślański, wieloletni prezes Muzeum a jeden z najwybitniejszych działaczy społecznych i organizatorów przemysłu i techniki polskiej. Strata tak wybitnego obywatela musiała dotknąć kraj cały, ale żadne grono ludzi, żadna instytucja nie mogły żywiej i boleśniej odczuć jej, jak Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. Ś. p. Kiślański łączył w dostojnej swojej osobie z wielkim rozumem, nieskazitelną prawością charakteru, i gorącym umiłowaniem podjętego zadania, zdolność przezornej inicjatywy w działaniu i wytrwałość w przeprowadzaniu projektowanych planów. Nie szczędząc zabiegów i środków własnych, zasilając zasoby Muzeum w chwilach najkrytyczniejszych bardzo znacznymi częstokroć datkami, stał się prawdziwie niezastąpioną dla instytucji opieką. Włożywszy w Muzeum znaczną część majątku swego, pozostawił on coś ponad to droższego, bo 30-letnią prawie działalność, pełną pracy i zasług, działalność, będącą najlepszym dowodem, że instytucja w najgodniejsze ręce powierzona została.

Ten smutny szereg zgonów osób zasłużonych zamyka śmierć wieloletniej kustoszki zbiorów etnograficznych ś. p. Heleny Kamińskiej, siostry Jana Maurycego inicjatora i założyciela tych zbiorów.

Momentem, który w dziejach Muzeum zaznaczył się szczególnie, był w r. 1926 obchód 50-lecia. Uroczystość ta pozwoliła komitetowi i zarządowi złożyć publiczny rachunek z prac już dokonanych i rezultatów osiągniętych, z drugiej zaś strony dała sposobność do wykazania

(*) (Patrz 50-cie lecie Muzeum P. i R. Warszawa r. 1926).

potrzeb instytucji oraz nakreślenia programu, jaki Muzeum w przyszłości wprowadzić zamierza.

*

*

*

Po przekazaniu Państwu Polskiemu zakładów i pracowni, które Muzeum założyło i przez szereg lat utrzymywało, jak: Pracownia Meteorologiczna (obecnie Państwowy Instytut Meteorologiczny), Pracownia Geologiczna (Państw. Instytut Geologiczny), Kursy Przemysłowo-Rolnicze (obecnie Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego), wraz z folwarkiem Chylice, zbiorami rolniczymi i pomocami naukowymi, Zbiory archeologiczne (Państwowe Muzeum Archeologiczne), pozostałe obecnie przy Muzeum pracownie i zakłady podzielić można na trzy następujące działy:

I. Instytuty i Zakłady Naukowo-Badawcze, do których należą:

1) Instytut Fizyczny (dyrektor profesor Stanisław Kalinowski), składa się z trzech wydziałów:

a) Badań ścisłych, prowadzi badania naukowe w dziedzinie promieniowania Roentgenowskiego (Kierownik prof. Czesław Białobrzeski).

b) Techniczny (kierownik dr. Józef Roliński) zajmuje się sprawdzaniem przyrządów fizycznych (termometrów), spirytusowniczych, cukrowniczych, manometrów it. p., i przeprowadza ekspertyzy techniczne.

c) Fizyki Ziemi, pod kierunkiem prof. S. Kalinowskiego, prowadzi badania magnetyzmu ziemskiego, we własnym obserwatorium Magnetycznym w Swidrze i wykonywa pomiary magnetyczne w całym kraju.

2) Instytut Przemysłu Fermentacyjnego i Bakterjologii Rolnej. Dyrektor inżynier-chemik Bolesław Moroz.

Działalność Instytutu w zakresie pomocy naukowo-technicznej dla przemysłu rolnego wyraża się przede wszystkim w kontroli technicznej zakładów przemysłowych, wykonywaniu analiz, wydawaniu orzeczeń i instrukcyj, jak również dostarczaniu gorzelniom, mleczarniom i fabrykom win owocowych szczepionek czystej kultury i drożdży oraz odczynników analitycznych.

W roku 1927 jeden z wydziałów Instytutu, a mianowicie Wydział Kontroli Gorzełń wszedł jako ośrodek Warszawa do Naukowej Organizacji Gorzelnictwa (patrz pkt 3).

Instytut Przemysłu Fermentacyjnego w roku 1929, na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa, objął nadzór techniczny i inspekcję nad stacjami kontrolującymi eksport masła.

3) Naukowa Organizacja Gorzelnictwa powstała w roku 1927. Prowadzi ona badania naukowe w zakresie przemysłu spirytusowego, oraz kontrolę techniczną przerobu we wszystkich gorzelniach w Państwie, udziela porad w zakresie prowadzenia gorzelń, opracowywa i zbiera materiały statystyczne, prowadzi Kursy gorzelnicze oraz zaostrzuje gorzelnie w szczepionki czystych kultur i odczynniki analityczne.

Prace te wykonywane są przez trzy pracownie—ośrodki: Lwów—kierownik prof. Adolf Joszt, Poznań—prof. Tadeusz Chrzęszcz, Warszawa—inż. Bolesław Moroz. W kampanji 1928/29 objęto kontrolą około 1400 gorzelń.

Kontrola techniczna i pomoc naukowa dla gorzelń jest przymusowa, koszty związane z jej wykonywaniem pokrywa Dyrekcja Państwowego Monopolu Spirytusowego. Wszelkie świadczenia dla gorzelń są bezpłatne.

4) Pracownia Chemiczna wykonywa rozbiory chemiczne produktów przemysłowych i rolniczych i prowadzi w szerokim zakresie kontrolę nawozów sztucznych. Kierownikiem pracowni jest docent Uniwersytetu Warszawskiego p. Marjan Kowalski; pracownia mieści się w lokalu wynajętym przy ulicy Koszykowej Nr. 9.

Oprócz prac analitycznych pracownia przeprowadza badania naukowe jak np. w ostatnich latach—studja nad wartością techniczną kaolinów wołyńskich i zapoczątkowała badania nad fosforytami krajowymi. W rozwinięciu tych ostatnich prac i z inicjatywy Ministerstwa Rolnictwa, przy poparciu finansowem Państwowego Banku Rolnego i Fabryki Chorzowskiej, powstała przy Muzeum od r. 1927 specjalna komisja do badań krajowych złóż fosforytowych, złożona z przedstawicieli Ministerstwa Rolnictwa, Państwowego Banku Rolnego, Państwowego Instytutu Geologicznego prof. dr. S. Thugutta, dr. J. Kosińskiego, M. Kowalskiego i geologa dr. A. Morawieckiego. Pod kierunkiem Komisji dr. A. Morawiecki przeprowadził szczegółowe studja geologiczne Nadniestrzańskich terenów fosforytowych. Wyniki tych prac ogłoszone zostały w specjalnej monografji, w której podane są obliczenia zawartości fosforytów Naddniestrzańskich i wskazana jest ich wartość dla celów przemysłowych.

Przy pracowni chemicznej prowadzony jest od roku 1927 przez p. Józefa Krasickiego dział badań nad kwasowością gleb polskich, który oznacza stan kwasowości roli i w związku z tem organizuje doświadczenia polowe nad stosowaniem i opłacalnością nawozów sztucznych pod poszczególne rośliny uprawne.

5) **Stacja Oceny Nasion** założona jeszcze w r. 1880 (jedna z najstarszych w Europie) pozostaje obecnie pod kierunkiem p. Adolfa Sajdla i mieści się w wynajętym lokalu przy ul. Krakowskie-Przedmieście Nr. 64. Przeprowadza rocznie około 10 tysięcy rozbiorów nasion i kontroluje ich siłę kielkowania, zanieczyszczenia i wartości użytkowej; kontrola ta obejmuje przeważnie nasiona buraków cukrowych i koniczy, którą Stacja plombuje w workach przed wysłaniem jej zagranicę; w ostatnich latach plombowaniu podlega parę tysięcy worków rocznie. Na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa, Stacja prowadzi również od lat trzech oznaczanie użytkowej wartości ważniejszych zbóż produkowanych w kraju—żyta, owsa oraz jęczmienia i badania te niewątpliwie będą poważnym przyczynkiem do charakterystyki polskich rejonów produkcji zbóż.

II. Bardzo ważnym dziełem pracy Muzeum jest szkolnictwo zawodowe: szkoły i kursy specjalne, prowadzone od szeregu lat w gmachu własnym przy ulicy Składowej Nr. 3.

Obecnie Muzeum, przy pomocy finansowej Magistratu m. st. Warszawy, Ministerstwa W. R. i Oświecenia Publicznego oraz Ministerstwa Rolnictwa, podług programów zatwierdzonych utrzymuje uczelnie następujące:

a) **Szkołę zawodową kształcącą dla monterów-elektryków:**

Jestto szkoła wieczorowa o programie 4-o letnim.

Do klasy 1-ej przyjmowani są uczniowie, pracujący w zawodzie elektrotechnicznym, po ukończeniu co najmniej 5-ciu oddziałów szkoły powszechnej. Dwa pierwsze lata nauki poświęcone są przedmiotom przygotowawczym według programów szkół kształcących, w dwóch zaś wyższych klasach prowadzona jest nauka przedmiotów specjalnych elektrotechnicznych. Zajęcia szkolne trwają 10 miesięcy—cztery razy tygodniowo. Szkoła posiada własne pracownie elektrotechniczne i zaopatrzona jest należycie w potrzebne pomoce naukowe.

W myśl obowiązującej ustawy o nauczaniu, nauka w szkole jest zasadniczo bezpłatna; uczniowie opłacają tylko wpisowe i w dwóch ostatnich klasach opłaty za korzystanie z pracowni i pomocy naukowych (w klasie 3-ciej zł. 30, 4-ej zł. 50 rocznie). Do szkoły uczęszcza około 300 uczniów, dyrektorem jej jest inżynier Jan Straszewicz.

Po ukończeniu szkoły uczniowie otrzymują stopień monterów-elektryków i wobec szerokiego rozwoju elektrotechniki znajdują z łatwością pracę.

b) **Szkoła Zawodowa Kształcąca dla Cukierników** jedyna i pierwsza w kraju, założona w r. 1924, obejmuje kurs nauk trzyletni.

Dwie pierwsze klasy poświęcone są przedmiotom ogólnokształcą-

cym i przygotowawczym w zastosowaniu do przemysłu cukierniczego.

Program klasy 3-ciej, specjalnej obejmuje przedmioty specjalne i zajęcia praktyczne. Do szkoły przyjmowani są uczniowie, pracujący w zawodzie cukierniczym, nauka prowadzoną jest w godzinach wieczorowych 4 razy w tygodniu. Uczniowie klasy 3-ciej za korzystanie z pracowni opłacają zł. 30 rocznie. do szkoły uczęszcza około 70-ciu uczniów.

c) **Szkoły graficzne**, dzienna i wieczorowa prowadzone są od r. 1925 łącznie z Towarzystwem Kształcenia Zawodowego Grafików.

Obecnie wznoszony jest specjalny gmach dla tych szkół przy ul. Konwiktorskiej. Szczegółowy opis i informacje podane są w osobnych publikacjach Towarzystwa Kształ. Zawodowego Grafików.

Wobec szerokiego rozwoju meljoracyj rolnych i znacznego zapotrzebowania sił fachowych w tej dziedzinie, Muzeum P. i R., przy poparciu finansowem Ministerstwa Rolnictwa, prowadzi w Warszawie od r. 1925 Kursy meljoracyjne o dwóch poziomach.

d) **Kursy dla techników meljoracyjnych**, poprzedzone są conajmniej półroczną praktyką w przedsiębiorstwach lub biurach meljoracyjnych. Program nauk obejmuje 1 półrocze zimowe (od listopada do kwietnia) wykładane są wyłącznie przedmioty specjalne. Na kursy przyjmowani są kandydaci z ukończeniem 6-ciu klas szkoły średniej, opłata za naukę zł. 200. Przed wydaniem świadectwa z ukończenia kursu teoretycznego obowiązuje jeszcze praktyka półroczna po kursie. Na kurs ten uczęszcza przeciętnie około 40 słuchaczy. Dotąd wszyscy absolwenci z łatwością znajdują pracę.

e) **Kursy dla nadzorców meljoracyjnych**. Początkowo program nauki był jednoroczny, od roku 1928 zaprowadzono kurs dwuletni.

Na rok pierwszy przyjmowani są kandydaci, posiadający świadectwo z ukończenia 7-miu oddziałów szkoły powszechnej lub 4-ch klas szkoły średniej, roczna nauka obejmuje 2 półrocza zimowe, z obowiązkową pracą zawodową na robotach meljoracyjnych w okresie letnim.

Opłata roczna 100 zł. Kierownikiem kursów jest inżynier Leonard Gumiński. — Zgłoszenia przyjmuje dyrekcja Muzeum Krakowskie-Przedmieście Nr. 66. Przy kursach prowadzona jest dla kandydatów nieobznajmionych praktycznie z robotami meljoracyjnymi, 3-y miesięczna praktyka meljoracyjna, na której uczniowie pracują w charakterze robotników. W czasie kursów teoretycznych prowadzone są ćwiczenia ciesielsko-stolarskie i betoniarskie. Uczniowie, uzyskujący świadectwa nadzorców, bardzo są poszukiwani i znajdują korzystną pracę. Obok tych kursów, na życzenie sfer zainteresowanych, prowadzono w r. 1927 kurs akademicki dla inżynierów meljoracyj rolnych, który ukończyło 13 słuchaczy.

f) **Kursy dla monterów maszyn rolniczych** prowadzone były przed wojną, a w r. 1929 wznowiono je przy udziale 25 słuchaczy. Kurs trwa 6 tygodni, opłata zł. 40.

g) **Specjalny kurs 2 tygodniowy** prowadzony jest dla kowali wiejskich z uwzględnieniem podkownictwa. Opłata za kurs zł. 25.

h) **Kursy rysunku technicznego** obejmują naukę szkicowania i wymiarowania części maszyn oraz sporządzanie rysunków warsztatowych. Program nauki dwuletni, zajęcia prowadzone są w godzinach wieczorowych dwa razy tygodniowo. Opłata za naukę zł. 30 rocznie. Kierownikiem kursu jest p. Józef Pierzchlewicz. Z kursu korzysta przeciętnie 50 osób, przeważnie pracowników fabrycznych.

i) **Kursy Rolnicze korespondencyjne im. St. Staszica.**

Metoda nauczania na tych kursach polega na tem, że wykłady rozsyła się uczestnikom pocztą co tydzień, każdy wykład zakończony jest pytaniami lub zadaniami, które uczestnicy odrabiają i przesyłają wykładowcy, poczem, po poprawieniu, otrzymują je z powrotem. Dla osób, pragnących otrzymać zaświadczenie z przejścia kursu, odrabianie wszystkich wykładów jest obowiązujące. Uczelnia Korespondencyjna im. St. Staszica prowadzi obecnie kursy następujące:

Kurs rolniczy wyższy 2-u semestralny.

Każdy kurs składa się ze 120 wykładów; otrzymanie świadectwa z ukończenia kursu uwarunkowane jest złożeniem ustnych egzaminów semestralnych z 4-ch głównych działów: uprawy i nawożenia roślin, produkcji zwierzęcej, ogrodnictwa z pszczelnictwem, i przedmiotów ekonomicznych. Świadectwo z ukończenia kursu daje prawo egzaminu na dyplom średniej szkoły rolniczej. Z kursu wyższego korzysta przeciętnie 500 uczestników, opłata za kurs 2-semestralny wynosi zł. 200.

Popularny Kurs rolniczy składa się również z 2 części: pierwsza część obejmuje 22 wykłady traktujące rolnictwo i hodowlę, część druga obejmuje wykłady z dziedziny spółdzielczości i organizacji rolniczej oraz ogrodnictwa i inne pokrewne działy. Z kursu popularnego korzysta przeszło 1000 osób. Opłata za każdą część wykładów zł. 25.

Kurs dla gospodyń wiejskich pod kierunkiem p. M. Karczewskiej składa się z 20 wykładów, obejmujących całokształt gospodarstwa domowego i wiadomości nieodzowne dla gospodyń wiejskich. Opłata za kurs wynosi zł. 25. — Pierwszy kurs rozpoczęty w roku 1928 liczy około 1.000 uczestniczek.

Kurs pszczelarski obejmuje 40 wykładów. Opłata zł. 45 — Uczestników 58.

Kursy rolnicze im. St. Staszica powstały w r. 1925, początkowo pod egidą Centralnego Związku Osadników, od roku 1926 przy Mu-

zeum. Kursami kieruje Zarząd i Rada Opiekuńcza, Dyrektorem jest p. Stefan Jankowski. Kancelarja kursów mieści się przy ul. Składowej Nr. 3, w gmachu Muzeum.

Do tej kategorii prac zaliczyć również należy i odczytową działalność Muzeum, która przed wojną, w okresie okupacji rosyjskiej miała doniosłe znaczenie i szeroko była prowadzoną. Odczyty wznowione zostały po wojnie i obecnie są prowadzone w okresie zimowym, w niedziele, w dużej sali Muzeum i mają głównie na celu uzupełnienie wiadomości uczącej się młodzieży. Uczniowie szkół Muzeum korzystają z nich bezpłatnie, ucząca się młodzież z innych szkół płaci za wstęp 20 groszy. — Odczyty urozmaicone są filmami i przezroczami.

Tu również wymienić trzeba i wydawnictwa Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, do których oprócz sprawozdań rocznych zaliczamy wydawnictwa specjalne. Z inicjatywy i subwencji M-wa W. R. i O. P. Muzeum Przem. i Rol. od roku 1928 prowadzi specjalne wydawnictwa podręczników dla szkół przemysłowo-rzemieślniczych i obecnie wydane zostały prace następujące: „Metale w przemyśle“, Wł. Wrażęja. „Zestawienie braków fizycznych i stanów patologicznych w zakresie zawodoznawstwa“, w opracowaniu Komisji, pod przewodnictwem prof. K. Stolyhwy. Wydawany jest również przy Muzeum od r. 1928 specjalny miesięcznik poświęcony sprawom rybactwa „Wiadomości Rybackie“ subwencionowany przez M-stwo Rolnictwa, pod redakcją inż. Zbigniewa Sosnowskiego.

Wreszcie, Komisja Radjofoniczna Rolnicza powstała przy Muzeum w r. 1927, z inicjatywy M-stwa Rolnictwa, przy udziale przedstawicieli organizacji rolniczych i polskiego Radja, wydaje od r. 1928, jako dodatki bezpłatne do pism rolniczych, „Ulotki radjowe ilustrowane“, w ilości około 75 tysięcy egzemplarzy. Ulotek takich wydano 17, są one streszczeniem ważniejszych odczytów rolniczych, nadawanych przez radjo i niewątpliwie przyczyniają się do krzewienia fachowych wiadomości wśród szerokich warstw rolników.

Komisja Radjofoniczna, z upoważnienia M-wa Rolnictwa, łącznie z przedstawicielem Polskiego Radja, układa programy audycji radjowych i czuwa nad ich wykonaniem.

Wobec rozwijającej się stale działalności oświatowej Muzeum i powstania nowych kursów i wykładów, zaszła potrzeba ujęcia tych prac w ramach instytucji w osobne jednostki organizacyjne i w tym celu powstał w ostatnim roku przy Muzeum Instytut Przemysłowo-Rzemieślniczy, który między innymi prowadzi prace następujące:

- a) kursy zawodowe, wykłady odczyty i t. p.
- b) wydaje podręczniki, publikacje i czasopisma fachowe.

- c) popularyzuje wyroby krajowe za pomocą wystaw, pokazów i konkursów.
- d) udziela stypendjów i zasiłków zwrotnych i bezzwrotnych na kształcenie młodzieży w kraju i zagranicą w szkołach i kursach zawodowych.

Na czele Instytutu stoi Kuratorjum, złożone z przedstawicieli władz państwowych i delegata instytucji zainteresowanych, a więc Magistratu m. st. Warszawy, Izby Handlowo-Przemysłowej i Rzemieślniczych. Wykonawcze czynności znajdować się będą w rękach specjalnego dyrektora Instytutu.

Ponieważ Muzeum od lat przeszło 50-ciu zajmuje się kształceniem młodzieży, więc też oddawna drogą legatów i zapisów powstały stopniowo fundusze stypendjalne i zapomogowe, z których korzysta młodzież, kształcąc się w zakładach wyższych i średnich szkołach zawodowych. Fundusze te, w okresie przesilenia gospodarczego, uległy znacznej dewaluacji i obecnie stanowią kwotę 150 tysięcy zł., odsetki od których przeznaczone są na stypendja i zapomogi zwrotne. Prócz tego M-stwo Rolnictwa stworzyło przy Muzeum specjalny fundusz stypendjalny zwrotny przeznaczony dla młodzieży kształcącej się w dziedzinie melioracji rolnych. Na ten cel przeznaczona została w r. 1929 suma zł. 125 tysięcy, i z niej pobierało w r. 1929 stypendja 12 studentów politechniki Warszawskiej oraz 30 słuchaczy kursów melioracyjnych wyższych i niższych.

Oprócz wymienionych zakładów badawczo-naukowych, szkół i zbiorów, stanowiących integralną część Muzeum pracują jako autonomiczne jednostki następujące instytucje:

1. Instytut Naukowej Organizacji mający na celu szerzenie nauki i zasad prawidłowej organizacji w życiu, przemyśle i rolnictwie. Instytut mieści się we własnym lokalu przy ul. Mokotowskiej Nr. 51/53, wydaje trzy pisma — miesięczniki i szereg poważnych publikacji. Na czele Instytutu stoi profesor Karol Adamiecki.

2. Instytut Filmowy, którego zadaniem jest wytwarzanie i zastosowanie filmu i przezroczy w nauce i rolnictwie i zaspakajanie pod tym względem potrzeb szkolnictwa wyższego, średniego, i niższego. Instytut mieści się w pałacu Staszica Nowy-Świat Nr. 72, na czele Instytutu stoi prof. T. Woyno.

3. Instytut Badania Stanu Gospodarczego Ziemi Wschodnich dąży do możliwie wszechstronnego zbadania całokształtu warunków gospodarczych województw Wschodnich w celu poprawy ustroju gospodarczego tych ziem. Instytut wydał 4 tomy prac, dotyczących aktualniejszych zagadnień życia gospodarczego województw wschodnich.

Sekretariat Instytutu mieści się w lokalu Muzeum, Krakowskie-Przedmieście Nr. 66.

4. **Biuro Organizacji dokształcania instruktorów rolniczych**, mające na celu opracowywanie programów kształcenia teoretycznego i praktycznego przyszłych instruktorów, dokształcanie systematyczne czynnych instruktorów i ich rejestracja oraz współdziałanie w dziedzinie kształcenia zawodowego rolniczego z izbami rolniczymi i organizacjami społecznymi rolniczymi.

Na czele Biura stoi profesor J. Mikułowski-Pomorski. Sekretariat Biura mieści się w gmachu Muzeum Krakowskie-Przedmieście 66.

5. **T-wo Selekcja** ma na celu udzielanie pomocy technicznej gospodarstwom nasiennym i popieranie hodowli nasion. T-wo Selekcja prowadzi prace selekcyjne w 12 gospodarstwach nasiennych. Biuro T-wa mieści się przy ulicy Filtrowej 81.

Kierownikiem technicznym jest dr. Kaznowski.

6. **Sekcja Popierania Przemysłu Krajowego**, prowadzi prace w kierunku rozwoju wytwórczości krajowej, przez propagandę, publikacje, odczyty, wystawy i pokazy wyrobów krajowych. Sekcja zorganizowała w zimie w r. 1929 wystawę propagandową w salach Ratuszowych Magistratu m. st. Warszawy.

* * *

Działalność Muzeum w kierunku gromadzenia zbiorów napotyka na największe trudności z powodu braku miejsca i odpowiednich funduszy.

Najpoważniejszą część tych zbiorów stanowi Muzeum Etnograficzne, mieszczące się w 8-miu salach gmachu Głównego przy ulicy Krakowskie-Przedmieście Nr. 66 i najbogatsze na ziemiach polskich. W r. ubiegłym zbiory tego Muzeum zwiększyły się przez zakup, z zasiłku Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, pięknych okazów huculskich, a obecnie czynione są starania o przejęcie cennych zbiorów indochińskich z zapisu ś. p. Zaremby-Belakowicza.

Przy tem Muzeum czynne jest Biuro Etnologiczne, i biblioteka, pozostające pod kierunkiem prof. dr. E. Frankowskiego. Biuro to spełnia zadania pracowni naukowej Muzeum Etnograficznego i katedry etnologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Zbiory przyrodnicze składają się z kolekcji minerałów oraz zbioru motyli i ptaków. Najobszerniejszym jest dział entomologiczny, dar ś. p. Dr. Jana Sznabla.

Obecnie Zarząd Muzeum oraz grono osób, z prezydentem miasta Warszawy inżynierem Z. Słomińskim na czele, rozumiejąc potrzebę

gromadzenia zbiorów z dziedziny przemysłu, poruszyło tę sprawę w sferach państwowych, które odniosły się do tego jaknajprzychylniej i, dzięki przekazaniu przez Ministerstwo Spraw Wojskowych pięknych zbiorów przemysłu wojennego, które uzupełnione być mają ekspонатami działu przemysłowego Wystawy Poznańskiej, oraz zbiorami M-wa Poczt i Telegrafów, pozostaje przy Muzeum jako jednostka autonomiczna. **Polskie Muzeum Przemysłowe.**

Władze Muzeum, na czele których stoi od r. 1925 chlubnie zapisany w życiu politycznym i społecznym Polski, były prezes Rady Ministrów prof. Antoni Ponikowski, świadome znaczenia powierzonej im placówki, z całym poczuciem obowiązku stoją na straży jej interesów. Stosownie do warunków, jakie wytworzył w kraju przewrót dziejowy, uznając konieczność zmian reorganizacyjnych, obmyślono nowe programy, odpowiadające współczesnym dążeniom i potrzebom, a jednocześnie obejmujące dalszy ciąg poprzednio już rozpoczętych, lub też zamierzonych prac. W myśl dawnych tradycji, Muzeum, którego celem było uzupełnianie i ułatwianie pracy społecznej, pozostając teraz w ścisłej łączności i porozumieniu z czynnikami państwowymi, jak Ministerstwami Rolnictwa, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i innymi, organizuje coraz to nowe, choć o odmiennym charakterze i zadaniach placówki, z tem, aby, gdy znajdą one możliwość samodzielnego rozwoju, oddać je społeczeństwu.

Działalność Muzeum jest jednak w wysokim stopniu utrudniona przez brak pomieszczeń, niszczący nieraz w zarodku szersze zamierzenia i projekty jakichkolwiek ulepszeń, jak również przez brak funduszków na potrzeby samej instytucji, Muzeum bowiem, jak zresztą większość placówek społecznych, nie opiera swego bytu na stałym budżecie. Jeżeli pomimo te trudności szybko się rozwija, czego wyrazem jest powstanie przy niem w ostatnim 5-oleciu całego szeregu agend, których obecnie liczy 27, przy ogólnym budżecie dosięgającym zł. 2¹/₂ miliona, zawdzięczyć to należy w znacznej mierze niestrudzonej pracy i twórczej inicjatywie dyrektora S. Leśniowskiego.

Na pierwszy plan prac zamierzonych wysuwa się potrzeba rozbudowy Muzeum, dalszy bowiem rozwój instytucji zależy w znacznym stopniu od gmachów któreby jej zadaniom odpowiadały. W związku z tem wysuwa się na czoło sprawa Muzeum Rolniczego. Uchwała I-go Kongresu Rolniczego w Warszawie stwierdziła „konieczność założenia i prowadzenia przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie specjalnego Muzeum Rolniczego, którego dotąd niema i wzywa instytucje i społeczeństwo rolnicze do jaknajsilniejszego poparcia sprawy Muzeum Rolniczego“.

Organizację tego Muzeum rozpoczęto w r. 1924 i narazie otworzono trzy działy: gleboznawstwo, pod kierunkiem prof. Sławomira Miłkaszewskiego, ochronę roślin (kierownik p. Andrzej Chrzanowski) i produkcję roślinną (p. Bronisław Świętochowski). Niestety brak miejsca i środków uniemożliwiają akcję w kierunku gromadzenia dalszych zbiorów.

Należy spodziewać się iż Powszechna Wystawa Krajowa będzie wykorzystana w celach muzeologii, jest to bowiem najlepsza okazja do tworzenia Muzeum Rolniczego, skromne bowiem zbiory które ono w ścianach swoich mieści nie odpowiadają wymaganiom, jakie stawia obecnie nauka rolnicza. Trzeba więc, aby Muzeum takie, przez gromadzenie odpowiednich materiałów, stało się siedzibą wiedzy rolniczej, jej doraźną encyklopedją, niezbędną siłą pomocniczą dla studjów specjalnych.

Trzeba, aby zadanie jakie ma przed sobą Muzeum we wszystkich sferach zwłaszcza w rolniczych i przemysłowych znalazło zrozumienie, wymaga ono nie tylko jaknajbardziej wytężonej pracy Zarządu i Komitetu, ale współdziałania szerokiego ogółu, który powinien zdobyć się na wysiłek moralny i materialny, wysiłek, jakiego owocem będzie powstanie przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa MUZEUM ROLNICZEGO i POLSKIEGO MUZEUM PRZEMYSŁU.

J. M.

SKŁAD KOMITETU MUZEUM:

Prezes: Ponikowski Antoni Prof.

W. Prezes: Geisler Edward

„ „ Natanson Stanisław

Członkowie: Biedrzycki Stefan,
Czekanowski Stanisław
Drzewiecki Piotr
Fudakowski Kazimierz
Garlikowski Henryk
Gerlach Emil
Godlewski Franciszek
Janowski Aleksander
Kuroczycki Jan
Laurysiewicz Stefan
Lilpop Henryk
Łazarski Zygmunt
Łopieński Feliks
Minkiewicz Wacław
Słomiński Zygmunt
Sułowski Tadeusz
Szlenkier Karol
Wąsowicz Hipolit
Wieniawski Antoni
Zagleniczny Jan

delegat Ministerstwa Rolnictwa

delegat Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

delegat Ministerstwa Przemysłu i Handlu

delegat Państwowego Monopolu Spirytusowego

ZARZĄD MUZEUM:

Ponikowski Antoni — prezes
Geisler Edward — wice prezes
Natanson Stanisław „ „
Ferch Stefan
Laurysiewicz Stefan
Łazarski Zygmunt
Leśniowski Stanisław — dyrektor naczelny
Janikowski Leopold — dyrektor administracyjny

CZŁONKOWIE HONOROWI:

Geisler Edward
Natanson Stanisław
Świda Florjan

CZŁONKOWIE PROTEKTORZY:

Bank Handlowy w Warszawie
Bank Dyskontowy „ „
Bank Towarzystw Spółdzielczych
Kijewski Scholtze i Sp.
Kiślańska Władysława
Łazarski Zygmunt
Steinhagen, Wehr i S-ka
Siła i Światło sp. akc.
Syndykat Rolniczy Warszawski
Towarzystwo Kształcenia Zawodowego Grafików
Warszawskie Towarzystwo Ubezpieczeń
Związek Zawodowy Cukrowni b. Królestwa Polskiego

KOMISJA REWIZYJNA:

Przewodniczący: Jentys Stefan
członkowie: Drewnowski Symforjan
Łoziński Cezary
Leszczyński Władysław

BIURO GŁÓWNE:

Naczelny dyrektor: Leśniowski Stanisław
Administracyjny: Janikowski Leopold
Głębocki Mirosław

Kulik Stanisław
Michalska Janina
Ulatowska Leontyna

INSTYTUT FIZYCZNY:

Dyrektor Kalinowski Stanisław Prof.

Wydział Fizyki Ziemi: Drège Wanda st. asyst.

Kalinowska Zofja mł. asyst.

Przybyszewski Eugenjusz st. asyst.

Rożański Władysław mł. asyst.

Wydział Fizyki Technicznej: kierownik Roliński Józef inż. dr.

Dobrowolska Helena mł. asyst.

Judycki Stanisław mł. asyst.

Krynicka Marja — praktykantka

Mrozińska Marja — „

Narbuttowa Władysława mł. asyst.

Wydział Badań Ścisłych: kierownik Białobrzeski Czesław prof. dr.

Błędowski Jan st. asyst.

Ścisłowski Włodzimierz mł. as.

Zborowski Piotr mł. asyst.

Wydział Ogólny: Maciejska Irmina mł. asyst.

Waczyński Józef mechanik.

INSTYTUT PRZEMYSŁU FERMENTACYJNEGO i BAKTERJOLOGII ROLNEJ:

Dyrektor Moroz Bolesław inż.

Kurowski Tadeusz inż.

Matuszewski Tadeusz inż.

SKŁAD ZARZĄDU INSTYTUTU.

Prof. W. Dąbrowski — przewodniczący, delegat Komitetu Muzeum P. i R.

Dyr. J. Czarnowski — zastępca przewodniczącego, przedstawiciel Polskiego Zrzeszenia Spirytusowego.

Inż. J. Kączkowski — przedstawiciel Związku Zawodowego Techników Gorzelniczych.

Dyr. M. Porowski — przedstawiciel Spółki Producentów Krochmalu.

Inż. S. K. Drewnowski — delegat Komitetu Muzeum P. i R.

H. Wąsowicz — delegat Komitetu Muzeum P. i R.

S. Leśniowski — Dyrektor Muzeum Przemysłu i Rolnictwa

Inż. B. Moroz — Kierownik Instytutu Przemysłu Fermentacyjnego i Bakterjologii Rolnej.

NAUKOWA ORGANIZACJA GORZELNICTWA.

RADA ZARZĄDZAJĄCA

skład w r. 1928/29.

Prezes: — Kazimierz Dziewanowski

V. Prezes: — inż. Józef Kączkowski

Sekretarz: — prof. inż. Tadeusz Chrząszcz.

członkowie:

delegat Rady Naczelnej Przemysłu Gorzeln Rolniczych w Polsce

„ Polskiego Zrzeszenia Spirytusowego

„ Poznańskiej Spółki Okowicianej

„ Pomorskiej Spółki Okowicianej

„ Małopolskiego Zrzeszenia Spirytusowego

Dyrektor St. Leśniowski

Prof. dr. Wacław Dąbrowski

Prof. dr. Adolf Joszt

Inż. Bolesław Moroz.

oraz w charakterze obserwatorów:

delegaci Ministerstwa Skarbu

„ Dyrekcji Państwowego Monopolu Spirytusowego.

ZARZĄD:

Prezes: — prof. inż. Tadeusz Chrząszcz

Członkowie: prof. dr. inż. Adolf Joszt

inż. Bolesław Moroz.

CENTRALA:

Krauze Antoni — sekretarz

Skoryna Irena — maszynistka

Rzepa Rudolf — urzędnik

OŚRODEK LWÓW:

Prof. dr. inż.	Adolf Joszt — kierownik
dr.	Leonard Czaporowski — z-ca kierownika
inż.	Roman Wójcik — instruktor
„	Anatol Woronko — „
	Tadeusz Woynarowski „
inż.	Marjan Darocha „
„	Wiktor Kurpisz „
„	Adam Surmiński „
	Piotr Zahajkiewicz „
	Władysław Kozłowski st. chemik
inż.	Janina Szabatowska „ „
inż.	Zofja Josztowa chemik
	Stanisław Kłosowski sekretarz
	Ludwika Szczudłowska maszynistka

OŚRODEK POZNAŃ.

Prof. inż.	Tadeusz Chrzęszcz — kierownik
Dr. inż.	Tiukow T. — z-ca kierownika
Dr.	Peschke Zuzanna — chemik
	Reszetniak Jakób — „
	Łapiński Czesław — „
	Grochmal Adam — „
	Sawińska Marja — laborantka
	Marciniak Marja „
	Modrzejowska Irena „
Dr. inż.	Suchodolski Jerzy — st. instruktor
inż.	Dębicki Karol — instruktor
„	Kasprzycki W. — „
„	Kłodnicki Adolf — „
„	Kamieniobrodzki W. „
„	Solecki St. — „
Dr.	Piasecki St. — „
	Majchrzak W. — „
	Wójciński Józef — „
	König Sabina — sekretarka
	Nowaczykowa Stanisława — maszynistka
	Szreybrowska Helena — urzędniczka

OŚRODEK WARSZAWA.

Inż. chem. Moroz Bolesław — kierownik
Inż. roln. Romanowski Włodzimierz — pom. kierownika
Inż. chem. Hryniewicz Kazimierz — st. instruktor
 Kędzierski Julian — instruktor
 Kurowski Aleksander — „
 Maciejowski Ludwik — „
Inż. roln. Malatyński Aleksander — „
Inż. chem. Ofierski Marjan — „
 Okrutnik Kazimierz — „
 Węgrecki Walerjan — „
Inż. chem. Dobkowski Marjan — st. chemik
Inż. chem. Brzozowska Zofja — chemik
 Rzączyńska Hanna — stypendystka
 Kiersnowski Zygmunt — stypendysta
 Lipińska Irena — sekretarka
 Jarecki Jan — urzędnik

PRACOWNIA CHEMICZNA.

Kierownik: Kowalski Marjan prof.
 Kahl Kazimierz — asyst.
 Chętkowski Wacław — asyst.
Kuratorjum: Miklaszewski Bolesław prof. dr.
 Kosiński Ignacy dr.
 Lec Zapartowicz Józef przedstawiciel Ministerstwa
 Rolnictwa.

KWASOWOŚĆ GLEBY.

Kierownik Krasicki Józef inż. r.

STACJA OCENY NASION.

Kierownik Sajdel Adolf inż. r.
 Prywerówna Czesława inż. r. — z-ca kierownika
 Chrostowska Kazimiera inż. ogr. — asyst.
 Dzikowski Bohdan inż. r. — asyst.
 Kaczmarkówna Anna — sekretarka
 Różycka Jadwiga inż. ogr. — manipulantka
 Schwartzschultzowa Władysława — asyst.

Kuratorjum: Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa Lec-Zapatro-
wicz Józef
Przedstawiciel Sekcji Nasien. C. T. R. Rożański dr.
Przedstawiciel Syndykatu Rolniczego Warsz.
Przedstawiciel Komitetu Muzeum Czekanowski Sta-
niśław.
Dyrektor Muzeum Leśniowski Stanisław.

SZKOLNICTWO: SZKOŁY ZAWODOWE.

Kierownik Straszewicz Jan inż.
Wychowawcy: Mianowski Aleksander inż.
Kwiatkowski
Sekretarka: Łukasiewiczówna Janina
Lekarz: Jokiel dr.

KURSY KORESPONDENCYJNE IM. STASZICA.

Zarząd: Jankowski Stefan
Leśniowski Stanisław
Dederko Bohdan

Dyrektor Kursów Jankowski Stefan
Kierownik Biura Fijałkowski Stefan
Adamczewski Wojciech
Kurkowa Zofja
Brydacka Helena
Zelcerówna Janina.

Kuratorjum: Przewodniczący delegat Komitetu Muzeum Wie-
niawski Antoni
Karczewska Marja
Leśniowski Stanisław
Olearski Antoni

KURSY DLA NADZORCÓW I TECHNIKÓW MELJORACYJNYCH.

Kierownik: Gumiński Leonard inż.
Sekretarz: Trepkowski Czesław.

SEKCJA ODCZYTOWA.

Ferch Stefan inż.
Janowski Aleksander
Łazarski Zygmunt
Leśniowski Stanisław.

POLSKIE BIURO ETNOLOGICZNE.

Kierownik Frankowski Eugenjusz prof. dr.
Tuanówna Janina pomocnica kustosza
Zienkiewiczowa Florentyna kustosz
Kochański Ignacy laborant

Z B I O R Y.

Zbiory ogólne: Choińska Stefanja — kasjerka
Zbiory przyrodnicze: Kreczmer Arkadiusz — kustosz

KOMISJA RADJOFONICZNA ROLNICZA.

Przewodniczący Leśniowski Stanisław dyr.
Przedstawiciel Polskiego Radja Mędrzecki Szczepan
Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa Pomianowski Gustaw
Przedstawiciel Związk. Polsk. Organ. Roln. Pajewski
Przedstawiciel Polsk. Związku Kółek i Org. Roln. Biegaj
Sekretarz Mierzejewski Jan

KOMISJA FOSFORYTOWA.

Przewodniczący Leśniowski Stanisław.
Przedstawiciel Państw. Inst. Geolog. Olszewski Stanisław dr.
prof. Thugutt Stanisław Józef
przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa — Lec-Zapartowicz Józef
i Wolski Jan inż.
przedstawiciel Banku Rolnego
przedstawiciel C. T. R. Kosiński Ignacy dr.
Morawiecki Antoni, inż.

„PRZEGLĄD RYBACKI:“

Komitet Redakcyjny: Staff Franciszek prof. dr.
Leśniowski St. dyrektor M. P. i R.
Sosnowski Zbigniew inż. r.

BIBLIOGRAFJA ROLNICZA.

Chwalewik Edward
Demby Stefan
Kosiński Ignacy dr.
Michalska Janina
Sawicki Władysław

BIURO DOKSZTAŁCANIA INSTRUKTORÓW ROLNYCH:

Przewodniczący Zarządu Biura Mikułowski-Pomorski Józef prot.
Sekretarze: Kobyliński Zygmunt
Krzyżewski Zdzisław
Maszynistka: Malinowska Zofja

INSTYTUT NAUKOWEJ ORGANIZACJI.

Dyrektor: Adamiecki Karol, Prof.
Członkowie Rady: Biedrzycki Stefan prof.
Hauszyld W.
Kannegiesser
Leśniowski Stanisław.

INSTYTUT FILMOWY.

Zarząd: Ponikowski Antoni prof.
Przedstawiciel Ministerstwa W. R. i O. P.
Leśniowski Stanisław
Dyrektor: Wojno Tadeusz prof.
Suchorzewski Henryk inż.
Wysokiński Henryk
Kozarska Eleonora

„S E L E K C J A“.

Hanicki Witold
Kaznowski, dr.
Matuszewska Marja
Leśniowski Stanisław

INSTYTUT BADANIA STANU GOSPODARCZEGO ZIEM WSCHODNICH.

Prezes Rady Roman Walery
Prezes Zarządu Downarowicz Stanisław

Członkowie: Gorjaczkowski Wł. prof.
Czerwijowski Zygmunt
Turczynowicz S.
Czaplicki H.
Jokisz K.

Sekretarz: Jaworski Mieczysław

POLSKIE MUZEUM PRZEMYSŁU.

Dyrektor: Międzyński Piotr
Sekretarka: Międzyńska Zofja
Lewandowska Marja

Zarząd: Przewodniczący Słonimski Z. prezydent m. Warszawy
Członkowie: Ponikowski A.
Iwanowski S.
Leśniowski S.

